

بررسی عوامل اقتصادی-اجتماعی مرتبط با کودک آزاری والدین دانش‌آموزان ۱۰-۱۵ سال شهر فسا

حبیب احمدی^۱، فاطمه عرب فیروزی^۲

^۱ هیئت علمی دانشگاه شیراز

^۲ کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز

چکیده

هدف از انجام این مقاله، آشنایی با کودکان آزاردیده شهر فسا است. چه عواملی می‌توانند در کودک‌آزاری نقش داشته باشند و کودک را به‌طور مستقیم در معرض این خطر قرار دهد. کودک‌آزاری از گذشته تاکنون وجود داشته است که به طریق متفاوتی در رابطه‌های والدین با فرزندان و کودکان با دیگر اعضای خانواده مشاهده می‌شود؛ اما مسئله خشونت جنسی شاید در گذشته کمتر دیده می‌شد و آن تعداد محدودی که در معرض این خطر قرار می‌گرفتند به مراکز اورژانس‌های اجتماعی یا پلیس گزارش نمی‌دادند، دلیل ساکت ماندن خانواده‌ها به‌طور یقین می‌توان گفت ترس از رفتن آبرو و حیثیت آن‌ها بوده است که متأسفانه خانواده‌ها این افکار را بر سلامت جسم و روح کودک هم در کودکی و هم در بزرگسالی ارجحیت می‌دادند. خشونت جنسی و خشونت جسمی و روحی مسائلی هستند که باید با جدیت هرچه‌تمام‌تر مطالعه کرد و به دیگران توسط گروه‌های آموزشی و رسانه‌ها و یا متخصصانی که اطلاعات کافی در این زمینه دارند آموزش داده شود. جامعه آماری این تحقیق دانش‌آموزان پسر و دختر ۱۰-۱۵ ساله را تشکیل می‌دهند که با استفاده از پرسشنامه به‌طور حضوری مورد مطالعه قرار گرفتند.

واژه‌های کلیدی: کودک‌آزاری، طلاق، خشونت، والدین، دانش‌آموز، شهرستان فسا.

۱- مقدمه

کودک موجودی فعال و کاملاً انعطاف‌پذیر است. وظیفه پدر و مادر هرگونه مراقبت از کودک در سنین پایین و ایجاد روابط کاملاً هدفمند، هم از لحاظ برخورد های عاطفی و هم از لحاظ رفتارهای روزانه در زندگی و . . . است. هنگامی که فرزند اعتماد کامل به والدین خود داشته باشد، رابطه‌ای که بین والدین و فرزندان شکل می‌گیرد، رابطه‌ای آشکار و بدون مخفی کردن هیچ‌گونه مسائلی خواهد بود. این امر بستگی به عواملی مانند میزان تحصیلات پدر و مادر، اشتغال، محیط زندگی و . . . دارد (توفیقی، ۱۳۷۴: ۱۲۰).

پدیده کودک‌آزاری ناشی از عواملی متفاوت چون: ناآگاهی و نداشتن آشنایی افراد نسبت به حقوق کودک فقر اعتیاد طلاق مشکلات روانی آزارگران کودک مشکلات خانوادگی و بیماری‌های مزمن و غیرقابل درمان کودک است. کودک‌آزاری طیف گسترده‌ای دارد و در جوامع مختلف دارای شدت و ضعف است. در مجموع کودک‌آزاری به راه‌های مختلف از جمله کار و به‌کارگیری کودکان آزار کودکان توسط والدین خود یا ناپدری نامادری و یا خواهر و برادر ناتنی خود تجاوز جنسی به کودکان تبعیض در خانواده به صورت تبعیض بین دو جنس یا تبعیض بین فرزندان از یک جنس و نظام آموزشی ناکارآمد بهره می‌گیرد (موسوی، ۱۳۹۳: ۶۲-۶۰).

کودکانی که در دوران طفولیت بی‌هیچ حمایت اجتماعی مورد آزار و اذیت عضوی از خانواده یا شخص خارج از خانواده قرار گرفته باشند نمی‌توانند در بزرگسالی به خدمت جامعه‌ای درآیند که رنج و آرامش کودکی آن‌ها نادیده گرفته است و نخواهند توانست افراد مفیدی برای خود خانواده و جامعه خویش باشند چون نه تنها تحت درمان قرار نگرفته‌اند بلکه به دلیل بی‌توجهی افراد جامعه نسبت به این کودکان و هیچ‌گونه آموزشی در راستای زندگی سالم نخواهند دید پس این افراد مشکلات متعددی را برای جامعه از جمله نداشتن نسلی پویا و بزهکاری افزایش آمار جرم و جنایت از پیامدهای این معضل است. کودک‌آزاری^۱ پدیده‌ای است که از عوامل چندگانه که مشکلات جبران‌ناپذیری را برای کودکان و نوجوانان در معرض آسیب ایجاد می‌کند هر نوع کوتاهی و غفلت و یا هر عملی که بهداشت جسم و سلامت روحی کودک را تهدید کند و آسیب برساند این‌گونه مواقع کودک‌آزاری رخ می‌دهد. متأسفانه در خانواده‌های فقیر و یا کم‌درآمد به بهداشت جسمی کودک به‌ندرت خیلی کم رسیدگی می‌شود.

هدف از فرزند آوری در بسیاری از خانواده‌هایی که میزان تحصیلات والدین پایین اما درآمد مناسب برای اداره امور زندگی خویش دارند کمک کردن فرزند پسر در امور بیرون از خانه به پدر مانند کار کردن در زمینه‌ی کشاورزی و یا دامداری البته این موارد در صورتی است که پدر خانواده خود تولیدکننده باشد. رسیدگی فرزند دختر به امور در خانه به مادر مانند نگهداری از خواهر و برادر کوچک‌تر نظافت منزل است و در نهایت ازدواج زودهنگام خصوصاً دختر رخ می‌دهد.

کودک‌آزاری به‌عنوان یک مسئله مهم بهداشتی در سراسر جهان شناخته شده می‌باشد. برخورداری از یک زندگی سالم و بدون خشونت حق هر کودکی است با این وجود هر ساله میلیون‌ها کودک در جهان مورد آزار جسمی و جنسی و عاطفی قرار می‌گیرند که این امر خیلی عادی به حساب می‌آید که برای جامعه و دیگران کاملاً بی‌اهمیت به شمار آمده است (رسول‌زاده، ۱۳۹۰: ۳۱۶-۳۰۰).

کودک در فرهنگ ملی و دینی ما هدیه‌ای الهی است که محبت ملائمت مراقبت رشد و تعالی او که در همه‌جا اعم از کتاب‌ها و قرآن گفته شده وظیفه خانواده است؛ اما برخلاف این تلقی فرهنگی کودک در خانواده و جامعه از سوی والدین و دیگران مورد

^۱Child Abuse

آزار و اذیت قرار می‌گیرد نشان از یک مسئله و مشکل اساسی دارد. کودکان خیلی راحت قربانی می‌شوند زیرا که از والدین و سرپرست خود شناخت کافی ندارند و نمی‌دانند چگونه از خود مراقبت کنند و اغلب از اعمال واقعاً نادرستی که والدینشان در حق آن‌ها انجام می‌دهند ناآگاه هستند. والدینی که میزان تحصیلات پایینی دارند و فرزند آوری برایشان کاملاً بی‌اهمیت است. مشکلات نظارت بر این‌گونه از کودکان وجود دارد و به راحتی این کودکان طعمه می‌شوند (پور ناجی، ۱۳۸۸: ۹۰-۷۶). هدف این مقاله بررسی عوامل اقتصادی-اجتماعی مرتبط با گرایش والدین به کودک‌آزاری دانش‌آموزان ۱۵-۱۰ ساله شهرستان فسا است.

مبانی نظری

از آغاز حیات همیشه قوی بر ضعیف سلطه داشته است. گاه نوعی از سلطه بشر بود که در برابر بشر ضعیف‌تر قد علم می‌کرد. سلسله مراتب قدرت همواره در تاریخ و در تمام جوامع وجود داشته و سبب تبعیض میان صاحبان قدرت و فرمان‌بران می‌شد. اعمال قدرت حاکم به رعیت مرد به‌عنوان همسر به زن والدین به کودک همگی ناشی از (شیء) پنداشتن موجود ضعیف‌تر توسط فردی قوی‌تر است. شیء پنداری احساسی است که ریشه در غریزه تملک و تعلق به خود دارد. والدینی که به خود این اجازه را می‌دهد تا با کودکانشان به جرم آنکه متعلق به آن‌هاست هرگونه می‌توانند و می‌خواهند رفتار کنند کودک را مانند اشیاء و لوازم شخصی خود نه موجودی مستقل فرض می‌کنند. هرچه به گذشته برگردیم حاکمیت چنین طرز تفکری را پررنگ‌تر می‌بینیم. در این میان توجه به کودک و حقوق او و شناخت مفهوم کودک‌آزاری به کمتر از ۱۵۰ سال قبل برمی‌گردد. تا قبل از قرن هفدهم به کودک همانند یک فرد بزرگسال نگریده می‌شد. لباس کودکان همانند لباس بزرگسالان بود و از آنان انتظار می‌رفت که همانند بزرگسالان رفتار کنند. هیچ‌گونه ادبیات خاص و سرگرمی برای آن‌ها وجود نداشت. صفحات تاریخ پر از حوادث دردآور و حزن‌انگیز در مورد بدرفتاری و قتل کودکان است. چنانچه در روم قدیم قتل فرزندان کاملاً حق قانونی والدین بود. رومیان معتقد بودند نوزادانی که شکل و اندازه سرشان غیرمعمولی است یا آن‌هایی که بیش‌ازاندازه گریه می‌کنند نباید زنده بمانند (قیصری، ۱۳۷۹: ۱۴۵-۱۴۰)

کودک‌آزاری

تعاریف متعددی از کودک‌آزاری وجود دارد اما تعریفی که سازمان بهداشت جهانی از کودک‌آزاری درد به شرح زیر می‌باشد: هرگونه بدرفتاری جسمی عاطفی جنسی و روانی غفلت و بی‌توجهی بهره‌کشی اقتصادی یا انواع بهره‌کشی به‌وسیله کسانی است که در مقام مسئولیت و یا قدرت قرار دارند.

دادگاه خانواده ایالت نیویورک (۱۹۷۶) کودک‌آزاری را شرایطی که موجب می‌شود والدین یا سایر افراد که به‌طور قانونی مسئولیت تأمین سلامت و رفاه یک کودک زیر ۱۸ سال را بر عهده‌دارند یا خود اقدام به کودک‌آزاری کنند یا به دیگران اجازه دهند که وی را مورد آزار و اذیت قرار دهند تعریف می‌کند (دولت‌آبادی، ۱۳۸۵: ۵۵-۴۰).

وقتی از کودک‌آزاری صحبت به میان می‌آید فوراً ضرب و شتم به ذهن شنونده متبادر می‌شود؛ اما پدیده کودک‌آزاری طیف وسیع‌تر و عمده‌تری از ضرب و شتم و تنبیهات فیزیکی و بدنی دارد.

کودک‌آزاری از دیدگاه روانشناسی

رفتاری که به‌نوعی موجب آزار جسمی جنسی روانی و عاطفی کودک شود و به رشد و سلامت او آسیب وارد کند کودک‌آزاری رخ داده است. سوءاستفاده از کودکان به هر شکل استثمار کودکان در هر زمینه و بی‌توجهی به کودکان به هر صورت جزء کودک‌آزاری به‌حساب می‌آید. بحث کلی‌تری از کودک‌آزاری گفته می‌شود که هر چیزی که به اقتضای سن و موفقیت کودک باعث شود و او را از انجام فعالیت بازدارد و یا می‌توان اشاره کرد هرگاه در انجام کاری حقوق انسانی رعایت نشود و محدودیت قانون‌مندی وجود نداشته باشد کودک‌آزاری پدید می‌آید. اشکال دیگر کودک‌آزاری مانند عدم اطلاع‌رسانی به کودکان، ساکن شدن آن‌ها در محیطی که شهرداری به فکر محیط‌زیست و محیط بازی و مفرح برای کودکان نباشد، محور نمره‌گرایی در نظام آموزش و پرورش و یا ترساندن نوعی از کودک‌آزاری است؛ اما ما به این نوع اشکال عادت نداریم بیشتر به صدمات جسمانی و محدود کردن در یک اتاق را کودک‌آزاری تعبیر می‌کنیم. به‌طور کلی در تعریف و اطلاق کودک‌آزاری باید ارزش‌های فرهنگی و آداب و رسوم ملت هر خانواده‌ای را در نظر بگیریم. کودک‌آزاری بسته به نوع فرهنگ و میزان تحصیلات و نیز وضعیت اقتصادی خانواده‌ها شکل می‌گیرد. در کشوری مانند ایران اگر پدری به فرزندش سیلی بزند این امر در حیطه کودک‌آزاری قرار نمی‌گیرد چون از اختیارات پدر، مادر، معلم این است که در مورد کودک تنبیه بدنی را در حد متعارف انجام دهند و قانون نیز آن را حمایت می‌کند؛ اما در همین مملکت کودکانی هستند که نداشتن تسهیلات آموزش و رفاهی مناسب را نوعی آزار بدانند و آزرده شوند اما کودکانی دیگر هم هستند که باوجود داشتن لباس مندرس و تکه‌ای نان رضایت داشته باشند و با کوچک‌ترین محبتی که به آن‌ها خواهد شد رضایتمند باشند و اصلاً آزاری را حس نکنند (پور ناجی، ۱۳۸۷: ۳۵۸-۳۴۶)

انواع کودک‌آزاری

کودک‌آزاری به چهار دسته تقسیم‌بندی می‌شود:

۱- جسمی (بدنی) ۲- عاطفی (روانی) ۳- جنسی ۴- غفلت و بی‌توجهی

۱- آزار جسمی (بدنی): هر نوع لطمه‌ای که به بدن کودک وارد شود از نوع کتک زدن تکان دادن شدید سوزاندن هل دادن خفه کردن مسموم کردن و مانند آن نشانه آزار جسمی است.

جدول ۱ - نشانه‌ها و ویژگی‌های آزار جسمی

نشانه‌ها	توضیحات
آسیب‌های سر و جمجمه	به‌خصوص در کودک زیر سه سال دیده شود که باعث خونریزی در چشم می‌شود.
شکستگی استخوان	شکستگی‌های متفاوت در زمان‌های متفاوت که با عکس رادیولوژی دیده می‌شود.
کبودی	کبودی یا اثر هر نوع شیء بر بدن که قابل مشاهده باشد.
جای گاز گرفتن	جای گاز گرفتن انسان و جای گاز گرفتن حیوان بر اساس بی‌توجهی.

انواع زخم	زخم‌های متعدد مانند زخم چاقو شیشه یا هر شیء برنده جای طناب بر مچ دست یا پا
سوختگی	جای انواع سوختگی مانند جای اتو بر دست یا فاشق داغ بر دست یا ریختن آب جوش کاملاً متفاوت است.

۲-آزار عاطفی (روانی): این نوع آزار کمتر از انواع دیگر گزارش می‌شود یا شناسایی می‌شود؛ اما بسیاری آن را شایع‌ترین نوع کودک‌آزاری را می‌دانند. کودکی که از نظر روانی آسیب می‌بیند رفتارهایی بروز می‌دهد که برای آن‌ها دلیل پزشکی یا دلیل موجهی پیدا نمی‌کند. کودکی که با رفتارها و گفتارهای خانواده‌ی دیگران رنجیده‌خاطر شده و با انزوا و گوشه‌گیری سعی می‌کند که به آرامش رسد و به دیگران با این رفتار نشان دهد که ناراحت است و موردتوجه قرار گیرد. درواقع کودکی که صدمه جسمی دیده باشد یا اینکه تنبیه‌شده باشد ممکن است بعد از مدت‌ها آثارش از روی بدن او از بین رفته باشد اما کودکی که مورد آزار جنسی قرار گیرد و یا حتی کوچک‌ترین تجاوز به حریم او شود که آثاری بر روی بدن نداشته باشد هیچ‌گاه از خاطر او پاک نخواهد شد و یا کودکی که دائم در خانواده با پرخاشگری و عدم محبت کافی از سوی والدین روبه‌رو باشد برای همیشه در خاطرش ماندگار می‌شود و در بزرگ‌سالی هم همچنین روابطی را با دیگران خواهد داشت.

جدول ۲

انواع آزار عاطفی	توضیحات
خواسته‌ها یا استرس‌های نامناسب	مانند کتک خوردن مادر، خشونت خانگی، اعتیاد، انداختن گناه‌ها مانند طلاق به گردن کودک، استفاده از کودک برای رساندن پیام‌های پدر و مادر به یکدیگر، تحت فشار گذاشتن کودک برای انتخاب یکی از والدین، توقع داشتن از کودک برای انجام کارهایی که مناسب سن او نیست مانند روبه‌رو شدن با طلبکار.
تهدید به ترک کودک	تهدید کودک گاهی به علت خطایی جزئی به بیرون انداخته شدن از خانه سر راه گذاشتن و یا تهدید کودک به یتیم‌خانه فرستادن که موجب اضطراب کودک خواهد شد.
ناهماهنگی و رفتارهای متناقض	خواسته‌های پدر و مادر تناقض اساسی دارد. پدر یا مادر یک‌بار به رفتار کودک پاداش می‌دهند یک‌بار به شدت تنبیه می‌کنند. پدر و مادر صبح خوش خلق هستند و شب پرخاشگر. این رفتار باعث عدم اعتماد کودک به والدین خود می‌شود.
محرومیت از توجه	پاداش ندادن به رفتارهای مناسب کودک، نادیده گرفتن کودک، هم‌بازی نداشتن، غیبت زیاد از خانه یا در دسترس نبودن والدین باعث می‌شود که کودک از والدین خود دور شود و عدم توجه از سوی آن‌ها دریافت کند.
پرخاشگری و انتقاد بیش‌ازحد	پدر و مادر به رفتارهای نامناسب کودک توجه می‌کنند و با خشونت و پرخاشگری به آن پاسخ می‌دهند. توانایی و شخصیت کودک را زیر سؤال می‌برند و او را تحقیر می‌کنند و آبروی کودک خود را جلوی دیگران می‌برند و در او احساس بی‌اهمیتی و ناچیز بودن ایجاد می‌کنند.
نبود محبت و عاطفه و طرد کودک	در آغوش نگرفتن کودک عدم اظهار محبت کلامی و غیر کلامی، نداشتن رابطه صمیمانه و نزدیک، تبعیض گذاشتن بین خواهر یا برادر باعث محروم شدن کودک از توجه از سوی والدین می‌شود.

جدول ۳ - آزار روانی

۱- اضطراب رنج و غم شدید	۶- بی تفاوتی نسبت به کودک	۱۱- تهدید یا تنبیه نامناسب
۲- انزوا و در دنیای خود بودن	۷- پرهیز از ارتباط با دیگران	۱۲- رفتارهای نامتناسب با سن کودک
۳- کمک نکردن به مهارت‌های اجتماعی کودک	۸- کابوس‌های مکرر با مضامین مشابه	۱۳- شب‌اداری در رختخواب
۴- رابطه نامناسب با کسی که از او مراقبت می‌کند	۹- واکنش‌های نامعمول در حضور برخی بزرگسالان	۱۴- قرار دادن کودک در شرایط ترسناک مانند شاهد خشونت خانگی
۵- عزت نفس بسیار پایین	۱۰- مشکل تمرکز	۱۵- اطاعت افراطی داشتن

۳- آزار جنسی

کودک آزاری جنسی شامل هر نوع استفاده از کودک برای رسیدن به تحریک جنسی است که می‌تواند توسط بزرگسالان و یا کودکان دیگر رخ دهد. آزار جنسی ممکن است گاهی با لمس کردن و یا حتی بدون لمس کردن بدن کودک باشد. این آزار تنها به مجبور کردن کودک برای انجام رابطه سکس محدود نمی‌شود گاهی ممکن است از کودک خواسته شود تا فیلم‌های مستهجن نگاه کند و یا اینکه تلاش بر برهنه کردن کودک باشد. با توجه به آثار بسیار سنگینی که آزار جنسی بر سطح روانی فرد خواهد گذاشت که اگر رسیدگی و درمان نشود ممکن است کودک را به فردی کاملاً غیراخلاقی و بیمار روانی تبدیل کند. نکته جالب اینکه آزار جنسی توسط فردی صورت می‌گیرد که کاملاً آشنا است و کودک به آن اعتماد دارد و هنگامی که این رفتار توسط فردی قابل اعتماد صورت گیرد آسیب روانی کودک دوچندان خواهد شد. کودکانی که مورد آزار جنسی قرار گرفته‌اند معمولاً علائم هیجانی و رفتاری خاصی را از خود نشان می‌دهند باین حال بسیاری از کودکان این‌گونه نیستند. به همین دلیل تشخیص آزار جنسی در آن‌ها سخت‌تر خواهد بود. در این‌گونه موارد بهتر است به جای متمرکز شدن برای تشخیص، ارتباط مناسب و تربیت جنسی کودک را در پیشگیری از آزار جنسی تقویت کنیم.

جدول ۴

۱- ترشح زخم و خون‌ریزی و آسیب در ناحیه تناسلی و مقعد به خصوص وقتی تکرار شود.	۵- بیماری‌های آمیزشی وقتی کودک به سن آمیزش نرسیده باشد.
۲- عفونت ادراری مکرر	۶- بارداری در نوجوانی.
۳- هیپاتیت B یا زگیل تناسلی به خصوص در کودکی که هنوز به سن قانونی نرسیده است (سن او زیر ۱۵ سال است).	۷- رفتارهایی با مضامین جنسی که متناسب با سن کودک نیست.
۴- باز بودن غیرعادی مقعد در حین معاینه پزشکی.	۸- خودآزاری.

۴- غفلت و بی‌توجهی

غفلت و ناکامی در مواجهه با نیازهای اساسی کودک از متداول‌ترین گونه کودک‌آزاری است. کودک ممکن است گرسنه یا کثیف بدون لباس کافی و مناسب بی‌سرپناه و یا بدون سرپرست و بدون مراقبت بهداشتی و پزشکی رها شده باشد. کودکی که مورد بی‌توجهی از سوی والدین قرار گرفته است اغلب سوءاستفاده‌های دیگری را نیز متحمل می‌شود. غفلت خطرناک است و می‌تواند منجر به آسیب‌های جدی و طولانی و یا حتی مرگ شود. بی‌توجهی می‌تواند از رها کردن کودک به تنهایی در خانه تا موارد خیلی بدتری را شامل شود تا جایی که کودک از سوءتغذیه تلف شود و یا از مراقبتی که لازم دارد محروم شود و در برخی موارد سبب ناتوانی‌های دائمی می‌شود.

جدول ۵

انواع	توضیحات
۱- عدم رسیدگی و مراقبت در مورد نیازهای ضروری کودک (غذا لباس جای امن).	نداشتن لباس کفش و پوشش کافی تکرر مشکلاتی مانند عدم بهداشت کودک تنها گذاشتن کودک بدون مراقبت و سرپرست خانه کثیف و غیربهداشتی تصادف.
۲- عدم رسیدگی بهداشتی و درمانی و بی‌توجهی به سلامت کودک.	واکسن نزدن و ندادن دارو به کودک، عدم مراجعه به پزشک، مسمومیت کودک، خطر غرق شدن در آب، پوسیدگی دندان
۳- عدم رسیدگی به آموزش و فعالیت‌های فوق‌برنامه.	مدرسه نرفتن و غیبت زیاد از مدرسه، نبود فعالیت‌های مختلف در اوقات فراغت که مانع از رشد شناختی کودک (هوش مهارت‌های اجتماعی تمرکز) می‌شود.
۴- نبود قاعده و قانون در خانه.	نداشتن استمرار در گذاشتن قاعده و اعمال آن، نبود برنامه خواب، غذا، درس، تفریح.

کودک‌آزاری از نظر اسلام

یکی از بزرگ‌ترین گناهان در اسلام ظلم و آزار به کسی است که هیچ پناهگاهی جز خداوند ندارد. از نظر اسلام خشونت و آزار بخصوص در رابطه با مسائل تربیتی و در رابطه با انسان‌هایی است که خداوند به آنان شخصیت و کرامت عطا فرموده از جمله کودک ممنوع است. والدین حق ندارند به هیچ بهانه‌ای صدمه جسمی یا روحی به کودک وارد کنند. این حمایت‌ها از حقوق کودکان در قرآن و سیره اهل‌بیت زمانی مطرح شده که هیچ نهاد سازمان یا کنوانسیون بین‌المللی برای دفاع از حقوق کودکان وجود نداشته است. اسلام با در نظر گرفتن همه نیازهای کودکان و دفاع از آن زمینه را برای رشد و پیشرفت کودکان در همه جوانب فراهم آورده است. از این‌رو برای جلوگیری از پدیده کودک‌آزاری که متأسفانه در جوامع جهانی گسترش یافته استفاده از تعالیم دینی و نظر کارشناسان مذهبی در زمینه‌ی نحوه رفتار با کودکان و فرزندان و چگونگی تعلیم و تربیت آنان ضروری به نظر می‌رسد.

مجازات کودک آزاری در ایران

در قانون حمایت از کودکان مصوب سال ۱۳۸۱ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان آمده است که کلیه اشخاصی که به سن ۱۸ سال تمام هجری شمسی نرسیده‌اند از حمایت‌های قانونی مذکور در این قانون بهره‌مند می‌شوند. همچنین در ماده ۲ این قانون آمده است هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که موجب شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود و سلامت جسم یا روان آنان را به مخاطره اندازد ممنوع است.

در ماده ۳ نیز آمده است: هرگونه خرید فروش بهره‌کشی و به‌کارگیری کودکان به‌منظور ارتکاب اعمال خلاف به مدت ۶ ماه تا ۱ سال زندان یا به جریمه نقدی از ۱۰ میلیون ریال تا ۲۰ میلیون ریال محکوم خواهد شد.

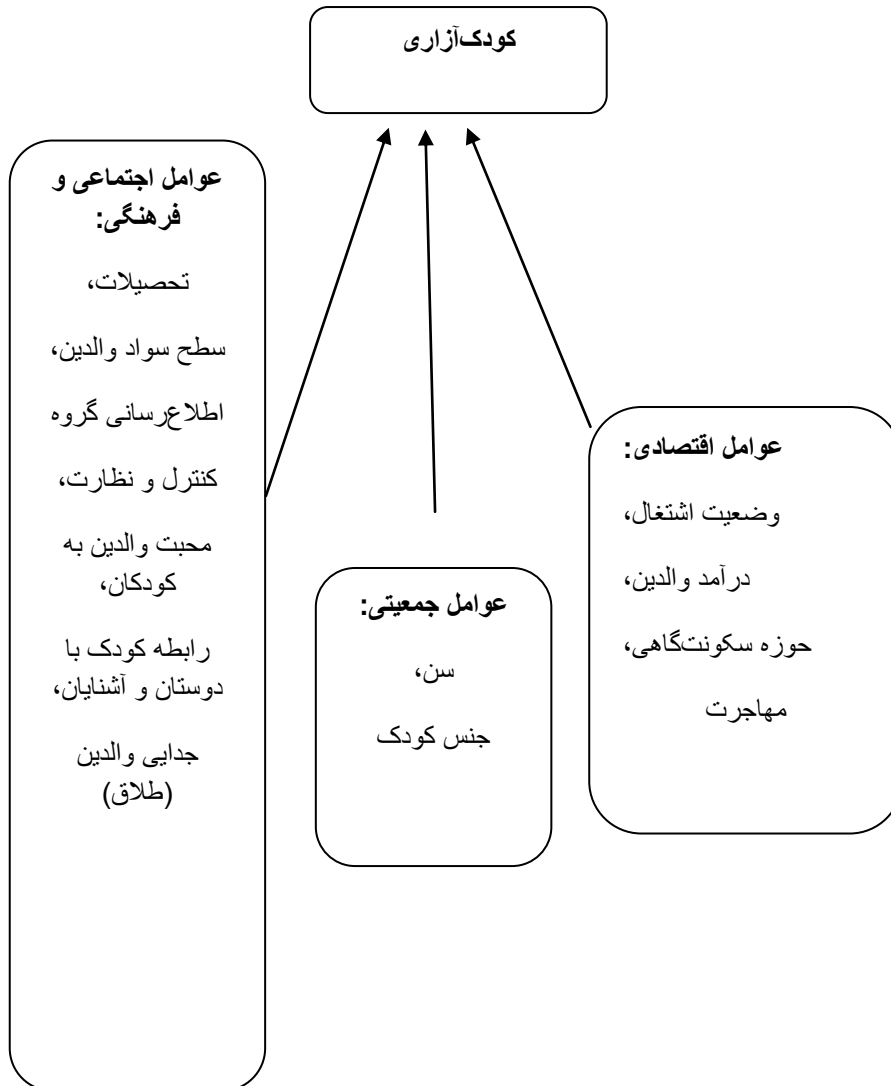
در ماده ۴ نیز آمده است: هرگونه صدمه و اذیت و آزار و شکنجه جسمی و روحی کودکان و نادیده گرفتن عمدی سلامت و بهداشت روانی و جسمی و ممانعت از تحصیل آن‌ها به سه ماه و یک روز تا شش ماه حبس یا تا ۱۰ میلیون ریال جریمه نقدی خواهد داشت.

کودک آزاری از نظر حوزه و فقه

کودکان زیباترین شکوفه‌های هستی هستند که خداوند آن‌ها را به انسان مرحمت فرموده است اما متأسفانه امروزه یکی از بزرگ‌ترین معضلات جوامع انسانی ناسپاسی در برابر این نعمت الهی است. کودک آزاری از جرائمی است که قلب هر انسانی را می‌آزرد. متأسفانه گاهی اوقات با بی‌توجهی جوامع منجر به جنایاتی علیه کودکان معصوم می‌شود البته عوامل متعددی دست‌به‌دست هم داده است تا امروزه شاهد بسیاری از این پدیده در ایران و جهان باشیم.

مدل تحقیق

نمودار ۱

پیشینه تحقیق

هر پدیده‌ای دارای سابقه و پیشینه‌ای است. توجه کردن به تحقیقات پیشین وسعت دید محققان را گسترش می‌دهد و همچنین راهنمای محقق برای انتخاب بهترین طرح و آسان‌ترین روش تحقیق می‌باشد که باعث جلوگیری از تکراری بودن تحقیق و نقاط قوت و ضعف پژوهش‌های گذشته شناسایی شود.

محمد زاده (۱۳۸۹) (کودکان آسیب‌دیده و حضور آن‌ها در جامعه و نهادهای اجتماعی استان سیستان و بلوچستان) طبق مطالعه وی دریافت که اغلب کسالتی که کودکان را آزار می‌دهند یا از آن‌ها غفلت می‌ورزند به لحاظ اجتماعی منزوی هستند. آن‌ها پیوند ضعیفی با خانواده خویشاوندان و دوستان و همسایه‌ها دارند و دارای فراوانی نسبتاً بالایی از تعاملات منفی با عواملی

حمایتی هستند و مشارکت پایینی در نهادهای اجتماعی دارند. مطالعه کم والدین از وظایفشان نسبت به فرزندان فقدان حمایت‌های اجتماعی در داخل جامعه بر انزوا و استرس که اغلب با والدین آزارگر و غفلت‌کننده ارتباط دارد تأثیر می‌گذارد. شبکه حمایت اجتماعی مثبت می‌تواند در سلامت روانی و جسمی فرد تأثیرگذار باشد و به فرد کمک کند تا از پس فشارهای روانی برآید و رفتارهای انطباقی مثبتی را توسعه بخشد و آموزش‌های مناسب این شبکه‌های اجتماعی می‌تواند والدین را از هرگونه خطراتی که فرزندان‌شان را در جامعه تهدید می‌کند آگاه سازد.

قاسم‌زاده (۱۳۹۰) در بین تماس‌گیرندگانی که با مرکز مشاوره استان تهران برقرار کرده بودند بررسی ساختار خانوادگی کودکان آزاردیده بررسی انجام داد دریافت که ۴۴ درصد این کودکان در خانواده‌هایی که پرتنش بوده و اختلافات خانوادگی و تعارض بین آن‌ها شایع است زندگی می‌کنند و همین تعارض‌ها و تنش‌ها و خشونت‌ها باعث می‌شود که کودک و درخواست‌های کودک نادیده گرفته شود و کودک مورد پرخاشگری و خشونت و در نهایت آزار قرار گیرد.

صلاحی (۱۳۹۱) (کودک‌آزاری در بین دانش‌آموزان ۱۰ تا ۱۵ سال و ساختار خانواده آن‌ها در استان تهران) مطالعه کرد و دریافت بین آزار جسمی و ساختار خانواده ارتباط معنادار وجود دارد به طوری که دانش‌آموزانی که یکی از والدین خود را از دست داده بودند بیشتر توسط ناپدری و نامادری مورد آزار جسمی قرار گرفتند. در مطالعات مختلف نشان داده شده است که کودکان تک‌والدی در معرض خشونت و آزار جسمی و غفلت بیشتری هستند. در تبیین این رابطه می‌توان بیان نمود که فرزندان خانواده‌های تک‌والدی به دلایلی از قبیل کاهش کیفیت روابط خانوادگی شرایط استرس‌زا مشکلات اقتصادی و نظارت ناکافی والدین بیشتر در معرض انواع کودک‌آزاری قرار می‌گیرند. نامادری و یا ناپدری نقش بسزایی در آزار و اذیت دادن کودک دارند. نکته‌ای که قابل ذکر است این است که هیچ‌گاه نباید کودک را با ناپدری و یا نامادری تنها گذاشت که بین آن‌ها خلوتی ایجاد شود حتی اگر به آن‌ها اعتماد کامل داشته باشند.

فارینگتون^۲ (۱۹۹۸) (کودک‌آزاری و خشونت و تنبیه بدنی در ایالات متحده) خاطرنشان کرد که پرخاشگری والدین و تنبیه تند و خشن قوی‌ترین پیش‌گیری‌کننده جنایات خشن در بین کودکان ۱۰ ساله بوده است. استفاده والدین از تنبیهات خشن با اختلالات روان‌شناختی کودکان و نوجوانان در ارتباط است و مسائلی را به وجود می‌آورد که از علائم و نشانه‌های روان‌شناختی والدینشان فراتر می‌رود. تنبیه بدنی در دوره کودکی احتمال آسیب‌های روانی درازمدت را در بزرگسالی همچون افسردگی شدید اعتیاد به مواد و الکل افزایش می‌دهد که این مسئله برای خانواده‌ها امری عادی به حساب می‌آید زیرا کودکان را در سنین پایین جهت مستقل شدن و کار به بیرون از خانه می‌فرستند.

دنلی^۳ (۱۹۹۹) (خشونت فیزیکی بین کودکان در انگلستان) با توجه به مشاهدات وی کودکانی که پیوسته در معرض ضربات لگد قرار می‌گیرند احتمال بیشتری دارد دچار افسردگی بزهکاری شده و در بزرگسالی هنگام برخورد با همسر و فرزندان خود به خشونت و پرخاشگری متوسل شود. به‌ویژه نوجوانانی که تجربه تنبیه بدنی داشته‌اند نشانه‌های افسردگی را ۲۳ درصد بیشتر نشان داده و در مقایسه با همسالانی که در معرض تنبیه بدنی نبوده‌اند بیشتر به فکر خودکشی افتاده‌اند. تنبیه بدنی بدترین نوع رفتار در خانواده است که باعث می‌شود رشته صمیمیت و اعتماد والدین و فرزندان پاره شود. نباید انکار کنیم که نوجوانی سن بسیار حساس برای اقدام به خودکشی است.

هاگار^۴ (۲۰۰۳) (تأثیر مشکلات ناشی از درآمد پدر خانواده بر کودکان در بین خانواده‌های آمریکایی). مشاهدات نشان می‌دهد

² Farington

³ Denli

⁴ Hagar

که تنش سرخوردگی و فشار روحی ناشی از بیکاری ممکن است به سمت کودکان مرد تغییر مسیر دهد. همچنین مردی که به خاطر بیکاری یا ضرر مالی زیاد احساس کنترل بر امور را از دست می‌دهد ممکن است سعی کند تا با کنترل رفتارهای کودکانش این فقدان را جبران کند. نظارت و مسئولیتش در برابر فرزندان جدی‌تر می‌شود و به درخواست فرزندانش بهاء می‌دهد دیگران ممکن است از مسئولیت‌های خود کناره‌گیری کنند و از اعضای خانواده خود غافل شوند. سن کم پدر عامل دیگری است که می‌تواند خطر کودک‌آزاری را افزایش دهد.

گاترمن و لی^۵ (۲۰۰۵) (بدرفتاری با کودکان در انگلستان). آن‌ها نمونه‌ای را بالغ بر ۲۸۶۹ نفر بین ۱۱ تا ۱۸ ساله را مطالعه کردند که در مورد زندگی خانوادگی رفتار والدین و دیگران در قبال آن‌ها شادی و بهزیستی پرداختند. در این مطالعه حدود یک‌سوم از پاسخگویان با این عبارت: در خانواده آن‌ها تقریباً همیشه نسبت به مزیقه پولی نگرانی وجود داشته است موافق بودند اما این نسبت در بین افرادی که سوء آزار یا بی‌توجهی مهمی تجربه کرده و یا افرادی که بدرفتاری عاطفی داشته‌اند به ترتیب به بیش از ۶۵ و ۷۱ درصد می‌رسید. لذا این تحقیق مؤید همبستگی پایگاه اقتصادی - اجتماعی مشکلات مالی در خانواده و بدرفتاری با کودکان بود.

ویپل^۶ (۲۰۰۷) (بررسی تطبیقی والدین کودک‌آزار و والدین غیر کودک‌آزار در ساترلند) دریافت افسردگی شدید نارضایتی زناشویی تجربه‌های منفی زندگی انزوای اجتماعی جزء ویژگی‌های شخصیتی مادران کودک‌آزار و نه پدران کودک‌آزار بوده است که مادران نقش مهمی در همبستگی خانواده و فرزندان دارد. ویژگی‌های شخصیتی مادر تأثیر خود را بر خانواده می‌گذارد. پدران کودک‌آزار و غیر کودک‌آزار برحسب کتک زنی کودکان خود متمایز می‌شوند. پدری که خشونت و تنبیه کمتری را بر فرزند خود وارد می‌کند رابطه عاطفی و عاقلانه محکمی با فرزند خود دارد.

روش تحقیق

در علوم اجتماعی، با توجه به پیچیدگی پدیده‌های اجتماعی و گستردگی ابعاد آن‌ها، روش‌های تحقیق متعددی مطرح و به کار گرفته شده است. هدف روش تحقیق برای پژوهش‌گر بررسی موضوع با شیوه و روش خاصی است که به پرسش‌های او پاسخ دقیق بدهد. چنانچه روش متناسبی با موضوع پژوهش انتخاب شود، کار تحقیق سریع‌تر و مطمئن‌تر انجام می‌شود. روش به‌کاررفته در این تحقیق کمی می‌باشد. تنها روشی که ادعاها، عقاید، نظرات و نگرش افراد را با هدف اکتشافی، توصیفی یا تبیینی موردنظر قرار می‌دهد پیمایش است. در مقاله حاضر جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه انجام گرفته است که در مصاحبه حضوری با پاسخ‌گویان در مدارس در شهرستان فسا تکمیل شده است به‌طور کلی سؤال‌های این پرسشنامه دارای سه بخش است: بخش اول مشخصات جمعیتی، بخش دوم اطلاعات اقتصادی و اجتماعی پاسخ‌گویان که همان متغیر مستقل پژوهش است و بخش آخر عوامل گرایش به کودک‌آزاری خانواده‌ها نسبت به کودکان که همان متغیر وابسته است را می‌سنجد. پس از مرحله جمع‌آوری پرسشنامه‌ها عملیات کدگذاری انجام شد. سپس با استفاده از برنامه نرم‌افزاری SPSS به وارد کردن پرسشنامه‌ها پرداخته شد؛ و داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در این مرحله از آمارهای مرکزی مانند میان و میانگین و شاخص‌های پراکندگی واریانس و انحراف معیار برای تجزیه و تحلیل و توصیف داده‌ها استفاده شده است. آزمون فرضیه‌ها با استفاده از تکنیک‌های آماری همبستگی^۷، آزمون تی^۸، آزمون تحلیل واریانس^۹ و

⁵ Gutterman & Lee

⁶ Whipple

⁷ Correlation Test

رگرسیون^{۱۰} تحلیل شده است.

بررسی فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: بین سن و گرایش والدین به کودک آزاری رابطه وجود دارد.

جدول ۶- نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین سن کودکان و ابعاد مختلف کودک آزاری را نشان می‌دهد. با توجه به سطح معنی‌داری ($Sig = 0/73$) و ضریب همبستگی ($r = 0/20$) رابطه‌ای میان سن کودکان و کودک آزاری آن‌ها وجود ندارد. همچنین رابطه سن با مقیاس‌های غفلت والدین، خشونت والدین و محبت والدین نیز معنی‌دار نیست.

جدول ۶- نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین سن مادران و ابعاد مختلف سلامت عمومی

سن	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
sig	0/73	0/36	0/10	0/25
r	0/20	0/53	0/96	0/67

فرضیه دوم: تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمره کودک آزاری والدین و گروه‌های جنسی کودکان وجود دارد.

جدول ۷- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک آزاری والدین برحسب گروه‌های جنسی کودکان را نشان می‌دهد. آزمون تی مستقل با توجه به ($Sig = 0/00$) و ($t = -4/775$) نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین نظارت والدین و گروه جنسی کودکان وجود دارد. این نتایج نیز درباره خشونت والدین ($Sig = 0/03$) و ($t = -2/089$) صادق می‌باشد. ولی نتایج درباره ابعاد غفلت والدین و محبت والدین معنی‌دار نمی‌باشد.

⁸ T Test

⁹ Analysis of Variance

¹⁰ Regression

جدول ۷- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک آزاری والدین بر حسب گروه جنسی کودکان

گروه جنسی کودکان	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
پسر	۴۵/۲۷	۳۶/۵۱	۳۳/۲۶	۲۲/۷۵
دختر	۴۸/۰۷	۳۷/۲۲	۳۴/۲۶	۲۳/۲۴
sig				
t				
	۰/۰۰۰	۰/۲۴	۰/۰۳	۰/۱۶
	-۴/۷۷۵	-۱/۱۵۸	-۲/۰۸۹	-۱/۳۹۰

فرضیه سوم: تفاوت آماری معنی داری بین میانگین نمره کودک آزاری والدین و پایه تحصیلی کودکان وجود دارد. جدول ۸- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک آزاری والدین بر حسب پایه تحصیلی کودکان را نشان می‌دهد. آزمون تی مستقل با توجه به $(\text{sig} = 0/05)$ و $(t = 2/250)$ نشان می‌دهد که تفاوت معنی داری بین محبت والدین و پایه تحصیلی کودکان وجود دارد. این نتایج درباره ابعاد نظارت والدین، غفلت والدین و خشونت والدین معنی صادق نیست. در واقع پایه تحصیلی کودکان تأثیری بر این سه بعد ندارد.

جدول ۸- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک آزاری والدین بر حسب پایه تحصیلی کودکان

پایه تحصیلی	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
ابتدایی	۴۶/۶۸	۳۶/۹۰	۳۳/۴۷	۲۳/۴۵
راهنمایی	۴۶/۶۷	۳۷/۸۵	۳۳/۹۶	۲۲/۷۰
sig				
t				
	۰/۹۷	۰/۹۲	۰/۳۶	۰/۰۵
	۰/۲۷	۰/۹۲	-/۹۰	۲/۲۵۰

فرضیه چهارم: بین سطح تحصیلات پدر و کودک آزاری رابطه وجود دارد.

جدول ۹- نشان دهنده نتایج آزمون اسپیرمن برای سنجش رابطه بین تحصیلات پدران و ابعاد مختلف کودک آزاری می‌باشد. با توجه به سطح معنی داری $(\text{sig} = 0/53)$ و ضریب همبستگی $(\rho = -0/036)$ ارتباطی بین تحصیلات پدر و نظارت والدین نمی‌باشد. همچنین رابطه بین تحصیلات با هیچ یک از ابعاد غفلت والدین، خشونت والدین و محبت والدین نیز معنی دار نبوده است.

جدول ۹- نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بین تحصیلات پدر با ابعاد مختلف کودک آزاری

تحصیلات پدر	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
sig	۰/۵۳	۰/۷۸	۰/۶۶	۰/۲۸
rho	-۰/۰۳۶	-۰/۰۱۶	-۰/۰۲۶	۰/۰۶۳

فرضیه پنجم: بین سطح تحصیلات مادر و کودک آزاری رابطه وجود دارد.

جدول ۱۰- نشان دهنده نتایج آزمون اسپیرمن برای سنجش رابطه بین تحصیلات مادران و ابعاد مختلف کودک آزاری می باشد. با توجه به سطح معنی داری ($\text{sig} = ۰/۶۴$) و ضریب همبستگی ($\text{rho} = ۰/۰۲۷$) ارتباطی بین تحصیلات مادر و نظارت والدین نمی باشد. همچنین رابطه بین تحصیلات با هیچ یک از ابعاد غفلت والدین، خشونت والدین و محبت والدین نیز معنی دار نبوده است

جدول ۱۰- نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بین تحصیلات پدر با ابعاد مختلف کودک آزاری

تحصیلات مادر	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
sig	۰/۶۴	۰/۴۳	۰/۷۲	۰/۱۳
rho	۰/۰۲۷	۰/۰۴۶	۰/۰۲۰	۰/۰۸۹

فرضیه ششم: تفاوت آماری معنی داری بین میانگین نمره کودک آزاری والدین برحسب وضعیت حیات پدر (در قید حیات بودن یا نبودن) وجود دارد.

جدول ۱۱- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک آزاری والدین برحسب حیات پدر کودکان را نشان می دهد. آزمون تی مستقل با توجه به ($\text{sig} = ۰/۹۷$) و ($t = -۰/۳۱$) نشان می دهد که تفاوت معنی داری بین نظارت والدین و حیات پدر کودکان وجود ندارد. این نتایج درباره ابعاد محبت والدین، غفلت والدین و خشونت والدین معنی صادق نیست. در واقع زنده بودن یا نبودن پدر کودکان تأثیری بر این چهار بعد کودک آزاری ندارد.

جدول ۱۱- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک آزاری والدین بر حسب حیات پدر کودکان

حیات پدر	میانگین	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
	۴۶/۶۷	۳۶/۹۰	۳۳/۷۶	۲۳/۰	
	۴۶/۷۲	۳۶/۰	۳۳/۷۲	۲۲/۹۰	
sig		۰/۹۷	۰/۵۷	۰/۹۷	۰/۹۱
t		-۰/۳۱	۰/۵۵۹	۰/۰۳۳	۰/۱۰۱

فرضیه هفتم: تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمره کودک آزاری والدین بر حسب وضعیت حیات مادر (در قید حیات بودن یا نبودن) وجود دارد.

جدول ۱۲- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک آزاری والدین بر حسب حیات مادران کودکان را نشان می‌دهد. آزمون تی مستقل با توجه به $(\text{sig} = 0/06)$ و $(t = 1/244)$ نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین خشونت والدین و حیات مادر کودکان وجود دارد. این نتایج نیز درباره محبت والدین $(\text{sig} = 0/04)$ و $(t = 1/407)$ صادق می‌باشد. ولی نتایج درباره ابعاد غفلت والدین و نظارت والدین معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول ۱۲- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک آزاری والدین بر حسب حیات مادر کودکان

حیات مادر	میانگین	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
	۴۶/۶۹	۳۶/۹۴	۳۳/۸۷	۲۳/۰۸	
	۴۶/۴۷	۳۵/۷۰	۳۲/۰۰	۲۱/۵۸	
sig		۰/۸۶	۰/۳۴	۰/۰۶	۰/۰۴
t		۰/۱۷۰	۰/۱۹۴	۱/۲۴۴	۱/۶۵۸

فرضیه هشتم: تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمره کودک آزاری والدین بر حسب وضعیت شاغل بودن پدر (شاغل، بیکار) وجود دارد.

جدول ۱۳- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک آزاری والدین بر حسب شاغل بودن پدر کودکان را نشان می‌دهد. آزمون تی مستقل با توجه به $(\text{sig} = 0/03)$ و $(t = 1/407)$ نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین محبت والدین و شاغل بودن پدر کودکان وجود دارد. ولی نتایج درباره ابعاد غفلت والدین و نظارت والدین خشونت والدین معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول ۱۳- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک آزاری والدین بر حسب شاغل بودن پدر کودکان

محبت والدین	خشونت والدین	غفلت والدین	نظارت والدین	شاغل بودن پدر	
۲۳/۱۵	۳۳/۹۲	۳۷/۰۴	۴۶/۷۵	میانگین	شاغل
۲۲/۰۷	۳۲/۸۳	۳۵/۸۰	۴۶/۲۳	میانگین	بیکار
۰/۰۳	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۵۵	sig	
۱/۴۰۷	۱/۴۲۴	۱/۴۱۶	۰/۵۹۳	t	

فرضیه نهم: تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمره کودک‌آزاری والدین برحسب وضعیت شاغل بودن مادر (شاغل، بیکار) وجود دارد.

جدول ۱۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک‌آزاری والدین برحسب شاغل بودن مادر کودکان را نشان می‌دهد. آزمون تی مستقل با توجه به ($\text{sig} = 0/85$) و ($t = -0/187$) نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین نظارت والدین و شاغل بودن مادر کودکان وجود ندارد. همچنین نتایج درباره ابعاد غفلت والدین و خشونت والدین محبت والدین معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول ۱۴- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک‌آزاری والدین برحسب شاغل بودن مادر کودکان

محبت والدین	خشونت والدین	غفلت والدین	نظارت والدین	شاغل بودن مادر	
۲۲/۹۶	۳۳/۷۴	۳۶/۶۵	۴۶/۵۵	میانگین	شاغل
۲۳/۰۱	۳۲/۷۷	۳۶/۹۴	۴۶/۶۸	میانگین	بیکار
۰/۹۰	۰/۹۵	۰/۷۱	۰/۸۵	sig	
-۰/۱۱۶	-۰/۰۵۹	-۰/۳۶۸	-۰/۱۸۷	t	

فرضیه دهم: بین تعداد افراد خانواده و کودک‌آزاری رابطه وجود دارد.

جدول ۱۵- نشان‌دهنده نتایج آزمون اسپیرمن برای سنجش رابطه بین تعداد افراد خانواده و ابعاد مختلف کودک‌آزاری می‌باشد. با توجه به سطح معنی‌داری ($\text{sig} = 0/45$) و ضریب همبستگی ($\text{rho} = 0/44$) ارتباطی بین تعداد افراد خانواده و نظارت والدین نمی‌باشد. همچنین رابطه تعداد اعضای خانواده با هیچ‌یک از ابعاد غفلت والدین، خشونت والدین و محبت والدین نیز معنی‌دار نبوده است.

جدول ۱۵- نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بین تعداد افراد خانواده با ابعاد مختلف کودک آزاری

تعداد افراد خانواده	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
sig	۰/۴۵	۰/۷۹	۰/۷۵	۰/۷۷
rho	۰/۰۴۴	-۰/۰۱۵	-۰/۰۱۸	۰/۰۱۶

فرضیه یازدهم: بین درآمد ماهیانه و گرایش والدین به کودک آزاری رابطه وجود دارد.

جدول ۱۶- نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین درآمد ماهیانه خانواده و ابعاد مختلف کودک آزاری را نشان می‌دهد. با توجه به سطح معنی‌داری ($\text{sig} = ۰/۰۰۰$) و ضریب همبستگی ($r = -۰/۲۸۸$) رابطه‌ای میان درآمد خانواده و کودک آزاری آن‌ها وجود دارد. ولی رابطه درآمد با مقیاس‌های نظارت والدین، غفلت والدین و محبت والدین نیز معنی‌دار نیست.

جدول ۱۶- نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین درآمد و ابعاد مختلف کودک آزاری

درآمد	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
sig	۰/۶۵	۰/۱۰	۰/۰۰۰	۰/۳۸
r	-۰/۰۲۶	۰/۰۹۴	-۰/۲۸۸	۰/۰۵۱

فرضیه دوازدهم: تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمره کودک آزاری والدین برحسب محل سکونت (بالا شهر، پایین شهر) وجود دارد.

جدول ۱۷- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک آزاری والدین برحسب محل سکونت را نشان می‌دهد. آزمون تی مستقل با توجه به ($\text{sig} = ۰/۴۲$) و ($t = ۰/۸۰۲$) نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین نظارت والدین و محل سکونت وجود ندارد. همچنین نتایج درباره ابعاد غفلت والدین و خشونت والدین محبت والدین معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول ۱۷- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک آزاری والدین برحسب محل سکونت

محل سکونت	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین	محبت والدین
بالا شهر	۴۶/۹۴	۳۶/۷۷	۳۳/۷۴	۲۲/۹۹
پایین شهر	۴۶/۴۵	۳۶/۹۵	۳۳/۷۹	۲۳/۰۰
sig	۰/۴۲	۰/۷۶	۰/۹۱	۰/۹۶
t	۰/۸۰۲	-۰/۳۰۰	-۰/۱۰۵	-۰/۰۳۹

فرضیه سیزدهم: تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمره کودک‌آزاری والدین برحسب اطلاع اولیاء (مدیر، مشاور و معلمان) وجود دارد.

جدول ۱۸- نتایج آزمون تفاوت میانگین نمره کودک‌آزاری والدین برحسب اطلاع اولیاء (مدیر، مشاور و معلمان) را نشان می‌دهد. آزمون تی مستقل با توجه به $(\text{sig} = 0/003)$ و $(t = -3/019)$ نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین محبت والدین و اطلاع اولیاء (مدیر، مشاور و معلمان) وجود دارد؛ اما نتایج درباره ابعاد نظارت والدین، غفلت والدین و خشونت والدین معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول ۱۸- نتایج تفاوت میانگین آزمون تی مستقل کودک‌آزاری والدین برحسب اطلاع اولیاء (مدیر، مشاور و معلمان)

اطلاع اولیاء (مدیر، مشاور و معلمان)	معلمان		
	نظارت والدین	غفلت والدین	خشونت والدین
بله	۴۶/۴۹	۳۷/۰۱	۳۳/۶۷
خیر	۴۶/۷۶	۳۶/۸۱	۲۳/۳۷
sig	۰/۶۹	۰/۷۶	۰/۷۷
t	-۰/۳۸۹	۰/۲۹۴	-۰/۲۸۶
			۲۲/۰۷

بحث و نتیجه‌گیری

مقاله حاضر باهدف بررسی عمیق در راستای شناخت هر چه بیشتر ابعاد و عوامل و زمینه‌های بروز کودک‌آزاری در خانواده انجام‌گرفته است. همچنین وضعیت اجتماعی و اقتصادی والدین آزارگر و غیر آزارگر را بسنجد. در این پژوهش از روش کمی و پرسشنامه که توسط خود کودکان و نوجوانان پر شده است استفاده شده است چراکه کودک‌آزاری از مسائل پیچیده و پنهانی جامعه است که با روش کیفی و مصاحبه از والدین نمی‌توان آن را به‌طور صریح و پی برده مورد مطالعه قرار داد.

سؤال اصلی در این پژوهش این است: که آیا عوامل اجتماعی و اقتصادی با میزان گرایش والدین به کودک‌آزاری (نظارت والدین، غفلت والدین، خشونت والدین و محبت والدین)، رابطه و همبستگی دارد؟ در این پژوهش کودک‌آزاری در قالب چهار بعد مورد بررسی قرار گرفته است که شامل: نظارت والدین، غفلت والدین، خشونت والدین و محبت والدین است. عوامل اجتماعی و اقتصادی در قالب میزان تحصیلات پدر و مادر، در قید حیات بودن والدین، شاغل بودن والدین، تعداد اعضای خانواده، درآمد ماهیانه خانوار محل سکونت (بالاشهری و پایین‌شهر بودن) و اطلاع اولیاء (مدیر، مشاوران و معلمان) از کودک‌آزاری والدین در نظر گرفته شده است که تأثیر آن‌ها بر کودکان مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش از نوع، کمی و پیمایشی و از نظر هدف کاربردی که با روش توصیفی- تحلیلی انجام شده است. در این مدل با استفاده از ابزار پرسشنامه و به روش پیمایش با مراجعه به مدارس ابتدایی و راهنمایی شهرستان فسا و از کودکان ۱۰ سال تا ۱۵ ساله اطلاعات و داده‌ها به‌دست آمده است. به‌طور کلی سؤال‌های پرسشنامه دارای دو بخش است، بخش اول برای دریافت مشخصات دموگرافیک تنظیم شده است و بخش دوم مختص ویژگی‌های خانواده افراد است. حجم نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی می‌باشد. برای به دست آوردن یک

نمونه پایا از جامعه آماری، از فرمول کوکران استفاده شده بر این اساس حجم نمونه ۳۰۰ نفر از کودکان و نوجوانان بوده است. ارزیابی روایی پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش، با استفاده از نظرات استادان راهنما و مشاور انجام گرفته است و پایایی پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ و همسانی درونی محاسبه شده است. با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و تهیه جداول) برای استنباط آماری از آزمون‌های آزمون تی مستقل، آزمون اف، ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن و رگرسیون چند متغیره و با استفاده از نرم‌افزار SPSS برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده استفاده شده است. در انتها نتایج آزمون رگرسیون گزارش داده می‌شود سپس به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات و محدودیت‌های پژوهش پرداخته شده است.

در این مقاله رابطه بین عوامل اجتماعی و اقتصادی و گرایش والدین به کودک‌آزاری بررسی شده است متغیرهای مستقل شامل عوامل جمعیتی (سن، جنس کودکان و پایه تحصیلی)، عوامل اجتماعی- اقتصادی تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، در قید حیات بودن پدر، در قید حیات بودن مادر، شاغل بودن پدر، شاغل بودن مادر، تعداد اعضای خانواده، درآمد ماهیانه خانواده، محل سکونت خانواده (بالا شهر، پایین شهری) اطلاع اولیاء (مدیر، مشاوران و معلمان مدرسه) می‌باشد.

ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه، در قسمت توصیفی پژوهش مورد مطالعه نشان می‌دهد که متغیر سن ۱۱ تا ۱۲ ساله‌ها بیشترین تعداد فراوانی با ۳۴ درصد جمعیت نمونه را تشکیل می‌دهند. متغیر جنس دختران ۵۰/۲ درصد در اکثریت می‌باشند. متغیر پایه تحصیلی نمونه ۶۱ درصد را دانش‌آموزان مقطع راهنمایی تشکیل می‌دهند. متغیرهای اجتماعی و اقتصادی شامل تحصیلات پدر ۳۰ درصد جمعیت نمونه دیپلم بوده است همچنین برای مادران نیز ۳۳ درصد در مقطع دیپلم هستند. متغیر در قید حیات بودن برای پدران ۹۶ درصد در قید حیات و برای مادران ۹۴ درصد در قید حیات بوده‌اند. متغیر شاغل بودن پدر شامل ۸۵ درصد شاغل بودن برای پدران و برای مادران با ۷۲ درصد بیکار بودن پر شده است. متغیر تعداد خانواده ۹۴ درصد از خانوارها دارای اعضای ۴ نفره می‌باشند. برای متغیر درآمد ماهیانه خانواده ۲۸ درصد خانواده‌ها درآمد یک تا دو میلیون در ماه گزارش شده است. محل سکونت خانواده‌ها با ۵۴ درصد پایین شهر هستند. اطلاع اولیاء مدرسه (مدیر، معلمان و مشاوران) از آزار و اذیت کودکان ۷۱ درصد از کودکان پاسخ خیر را انتخاب کرده‌اند. متغیر وابسته نمونه شامل نظارت والدین، غفلت والدین، خشونت والدین و محبت والدین در قسمت توصیفی نشان می‌دهد ۶۲ درصد والدین نظارتی متوسط بر کودکان دارند. ۹۲ درصد والدین غفلت پایین نسبت به کودکان دارند که به معنی توجه آنان به کودکان می‌باشد. ۹۵ درصد والدین دارای خشونت پایین نسبت به کودکان می‌باشند و در نهایت ۹۱ درصد نمونه از محبت بالایی از والدین برخوردار می‌باشند.

جدول ۱۹ - خلاصه نتایج آمار توصیفی

درصد	تعداد	ویژگی‌های جمعیت شناختی، عوامل اقتصادی و اجتماعی و کودک‌آزاری
۳۴/۰	۱۰۲	سن کودکان
۵۰/۲	۱۴۷	جنس کودکان
۶۱/۰	۱۷۷	پایه تحصیلی کودکان
۳۰/۰	۹۰	تحصیلات پدر
۳۳/۰	۹۷	تحصیلات مادر
۹۶/۰	۲۸۲	حیات پدر

۹۴/۰	۲۷۶	حیات مادر
۸۵/۰	۲۵۱	شاغل بودن پدر
۷۲/۰	۲۱۱	شاغل بودن مادر
۹۴/۰	۱۴۳	تعداد اعضای خانواده
۲۸/۰	۸۲	درآمد ماهیانه
۵۴/۰	۱۵۸	محل سکونت
۷۱/۱	۲۰۸	اطلاع اولیاء
۶۲/۰	۲۲۹	نظارت والدین
۹۲/۰	۲۷۱	غفلت والدین
۹۵/۰	۲۷۷	خشونت والدین
۹۱/۰	۲۶۸	محبت والدین

نتایج در قسمت آمار استنباطی تحقیق که دارای ۱۳ فرضیه می‌باشد که از بین آن‌ها ۲ فرضیه با آزمون ضریب همبستگی پیرسون، ۳ فرضیه با ضریب همبستگی اسپیرمن و ۸ فرضیه با آزمون تی بررسی شده‌اند همچنین تعیین میزان تبیین کلی متغیرها با روش رگرسیون چند متغیره خطی انجام شده است.

برای تمامی فرضیه‌ها متغیرهای مستقل با چهار بعد گرایش به آزار و اذیت والدین سنجیده شده‌اند. فرضیه‌هایی که در آن‌ها رابطه متغیر مستقل با چهار بعد گرایش به آزار و اذیت کودکان رد شده است عبارت‌اند از: رابطه بین سن کودکان با چهار بعد گرایش به کودک‌آزاری، رابطه بین سطح تحصیلات پدر با چهار بعد گرایش به کودک‌آزاری، رابطه بین سن شاغل بودن مادر چهار بعد گرایش به کودک‌آزاری، رابطه بین تعداد اعضای خانواده با چهار بعد گرایش به کودک‌آزاری، رابطه بین محل سکونت (پایین شهری و بالاشهری)، با چهار بعد گرایش به کودک‌آزاری. در فرضیه‌هایی که رابطه متغیر مستقل با برخی از چهار بعد گرایش به کودک‌آزاری رابطه داشته‌اند عبارت‌اند از: رابطه جنس کودکان با بعد نظارت والدین به کودک‌آزاری و بعد خشونت والدین به کودک‌آزاری رابطه داشته است. پایه تحصیلی کودکان با بعد محبت والدین رابطه داشته است. متغیر در قید حیات بودن مادر با خشونت والدین به گرایش به کودک‌آزاری و همچنین محبت والدین رابطه داشته است. متغیر شاغل بودن پدر با بعد محبت والدین رابطه داشته است. متغیر درآمد ماهیانه خانواده با بعد خشونت والدین رابطه داشته است. اطلاع اولیاء مدرسه (معلمان، مشاوران و مدیران) با بعد محبت والدین در ارتباط بوده است.

نتایج تحلیل رگرسیون برای متغیرهای مستقل در سه بخش متغیرهای جمعیتی، متغیرهای اجتماعی و اقتصادی در ارتباط با متغیر گرایش والدین به کودک‌آزاری سنجیده شد. از بین متغیرهای جمعیتی وارد شده سن کودکان، جنس کودکان و پایه تحصیلی کودکان با گرایش والدین به کودک‌آزاری رابطه معنی‌داری نشان داده است نتیجه تأیید سن و جنس کودکان با توجه به مطالعات دیگر چلبی (۱۳۸۲) و ایمانی (۱۳۸۳) و شفیع پور (۱۳۸۶) و صلاحی (۱۳۹۱) که رابطه بین سن و جنس و کودک‌آزاری تأیید شده است. از بین متغیرهای اقتصادی و اجتماعی متغیر درآمد ماهیانه خانواده و گرایش به کودک‌آزاری تأیید شده است؛ که با نتایج مطالعه‌های مانند کی‌نیا (۱۳۸۴)، تقی‌خانی (۱۳۸۷) و نقی‌زاده (۱۳۸۸)، هاگار (۲۰۰۳) نتیجه یکسانی

داده است.

یافته‌های حاصل از نتیجه پژوهش ارتباط بین درآمد ماهیانه و خشونت والدین را تأیید کرده است که این نتیجه با نظریه هاگس (۲۰۰۰) که والدینی که متعلق به پایگاه اجتماعی و اقتصادی پایین هستند در مقایسه با والدین متعلق به طبقه بالا گرایش بیشتری نسبت به تربیت فرزندان همراه با تنبیه و خشونت نشان می‌دهند، زیرا نسبت به ارزش تندی و خشونت و پرخاشگری اعتقادات قوی‌تری دارند که با تنبیه بدنی و کلامی همراه است. والدین کم‌درآمد و کم‌سواد نسبت به والدین پردرآمد و با تحصیلات عالی، به اشکال خشن‌تری از تنبیه بدنی استفاده می‌کنند. گلپز معتقد است سهم استرس ناشی از فقر و محرومیت‌های مادی و اقتصادی باعث کودک‌آزاری و نابرابری بین کودکان پایین‌شهر و بالا شهر را در پی دارد. گافمن و زیگلر به رابطه بین فقر و بدرفتاری با کودکان اشاره می‌کنند که هرچند بسیاری از افراد فقیر با فرزندان خود بدرفتاری نمی‌کنند و فقر به‌خودی‌خود، سبب بروز آزار و غفلت نیست اما فقر با استرس، اعتیاد، تغذیه نامناسب و ضعف و مراقبت‌های پزشکی در ارتباط است و احتمال بدرفتاری را افزایش می‌دهد.

در پژوهش‌های بعدی شرایط به‌گونه‌ای فراهم شود تا نمونه‌هایی با حجم بالاتر و در گروه‌های مختلف اجتماعی-اقتصادی تکرار شود که قابل تعمیم باشد.

بررسی موانع و مشکلات برگزاری جلسات آموزش خانواده و ارائه راه‌حل به همراه ارزیابی نقاط قوت و ضعف این طرح.

آموزش کودکان در مدارس جهت اطلاع‌رسانی بدرفتاری والدین به مراجع ذی‌صلاح.

آگاه‌سازی عمومی و بالأخص خانواده‌ها از انواع کودک‌آزاری‌ها و پیامدهای آن از طریق رسانه‌های عمومی و مدارس.

انجام پژوهش‌هایی که تمام ابعاد کودک‌آزاری فیزیکی، روان‌شناختی، جنسی را شامل شود.

استحکام روابط خانوادگی و احترام به فرزندان و نیز هدف‌دار کردن زندگی برای فرزندان توسط والدین همچنین برقراری عدالت

در برخورد با فرزندان و تشویق و تقویت نقاط قوت اعضای خانواده به‌ویژه فرزندان و عدم تنبیه و تحقیر فرزندان خصوصاً در

حضور دیگران.

منابع

۱. آقابایگلوبی، ع. طباطبایی، س. ک. و موسوی، س. ح. (۱۳۸۰). کودک‌آزاری. مجله آوند دانش، ۳(۸)، ۱۶-۱۰.
۲. اعزازی، ش. (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی خانواده. تهران: نشر سالی.
۳. امیرکافی، م. (۱۳۸۳). تحلیل چند سطحی انزوای اجتماعی، مجله جامعه‌شناسی ایران، ۵(۲)، ۳۱-۳.
۴. باقری یزدی، ع. (۱۳۸۹). گزارش تحقیقاتی بررسی موارد کودک‌آزاری جسمانی در مراجعین به سه درمانگاه و مرکز اورژانس تهران. همایش بررسی آسیب‌های اجتماعی، ۱۳، ۲۷-۲۰.
۵. پورناجی، ب. (۱۳۸۸). مرگ خاموش نگاهی به پدیده کودک‌آزاری. تهران: نشر همشهری. ۲۰، ۱۵-۸.
۶. ثنائی، ب. (۱۳۷۵). مقدمه کتاب خانواده و خانواده‌درمانی. نوشته سالود مینوچین، ترجمه باقر ثنائی. تهران: نشر سفیر. ۲ (۳)، ۲۹۷-۲۹۵.
۷. خوشایبی، ک. (۱۳۸۲). فصل‌نامه رفاه اجتماعی. ۲(۷)، ۱۳۸-۱۳۱.
۸. رزاقی، ر. (۱۳۸۲). مجله مداخله در کودک‌آزاری. تهران: سازمان بهزیستی کشور، معاونت امور فرهنگی و پیشگیری. ۱، ۱۳-۹.
۹. ساروخانی، ب. (۱۳۸۳). روش تحقیق در علوم اجتماعی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، جلد اول.
۱۰. رسول‌زاده، ک. (۱۳۹۰). مجله کودک‌آزاری. چاپ اول، تهران: انتشارات آوند دانش ۳۶-۲۹.
۱۱. سیف‌نراقی، م. (۱۳۸۹). فشار روانی والدین کودکان معلول، نشریه تعلیم و تربیت استثنایی. شماره ۱۰-۱۱.
۱۲. شهاب، آ. (۱۳۸۴). مقایسه نیم‌رخ روان‌شناختی وضعیت اجتماعی اقتصادی والدین کودک‌آزار با والدین غیر کودک‌آزار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روانشناسی دانشگاه آزاد واحد رودهن.
۱۳. نقوی، ا. (۱۳۸۴). بررسی پدیده کودک‌آزاری و آثار عاطفی و شخصیتی آن بر دختران نوجوان شهر اصفهان. دو فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۷۱. دانشگاه تهران، ۲۲۱-۱۸۷.
14. Ammerman, R. T. , Kolko, D. J. , Kirisci, L. , Blackson, T. C. , & Dawes, M. A. (1999). Child abuse potential in parents with histories of substance use disorder. *Child abuse & neglect*, 23(12), 1225-1238.
15. Dube, S.H. et al (2003) Child Abuse, Neglect, Household Dysfunction and the Risk of Illicit Drug Use, the adverse Childhood experiences study, *pediatrics*, Voll. 113. No. 3, pp:564-572.
16. Heim, C. , Newport, D. J. , Heit, S. , Graham, Y. P. , Wilcox, M. , Bonsall, R. , . . . & Nemeroff, C. B. (2000). Pituitary-

adrenal and autonomic responses to stress in women after sexual and physical abuse in childhood. *Jama*, 284(5), 592-597.

17. Sahbaie, F. , Davach, A. , & Najafi, Z. (2006). Surveying the relationship between family, emotional, and social factors and child abuse in girl primary schools in Tehran. *Medical Science Journal of Islamic Azad University-Tehran Medical Branch*, 16(1), 43-48.

18. Tang, C. S. K. (1998). The rate of physical child abuse in Chinese families: A community survey in Hong Kong. *Child abuse & neglect*, 22(5), 381-391.

19. Walensky, L. D. , McMillan, J. A. , & Oski, F. A. (1999). *Rapid Access Pediatrics: Companion Handbook to Oski's Pediatrics*. Lippincott Williams & Wilkins.